

از رودکی تا بهار

درباره بیست و چند شاعر برگزیده ایران

از

محمّد علی اسلامی ندوشن

جلد دوم

اسلامی تدوین، محقق علی،
از رودکی تا بهار

تهران: نغمه زندگی، ۱۳۸۳.

۳۶۰ ص

بها: ۴۰۰۰۰ ریال ISBN 964-7056-82-6

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

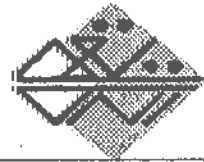
کتابخانه به صورت زیر نویس.

۱. -- شعر فارسی -- تاریخ و نقد. ۲. فرهنگ ایرانی. الف. عنوان.

۴ الف ۵۵ الف / PIR ۳۵۴۴ / ۰۰۹ / ۸۵۱

کتابخانه ملی ایران ۳۷۳۳۷-۸۲ م

تهران - خیابان صهرورزی - بین مطهری و بهشتی - چهار راه کیهان - شماره ۱۱۹
طبقه سوم، تلفن: ۸۷۵۲۱۲۱ فاکس ۸۷۵۲۱۱۱ - صندوق پستی ۱۵۸۷۵-۷۱۷۹
E-Mail: naghmeh_zendegi @ yahoo.com

از رودکی تا بهار جلد دوم محقق علی اسلامی تدوین

چاپ اول: پاییز ۱۳۸۳

تیراژ: ۳۳۰۰

طراح جلد: فرناز دبلی

چاپخانه: راد

صحافی: محقق

حروفچینی و صفحه آرایی: خدمات کامپیوتری نوید.

حق چاپ محفوظ است.

قیمت ۴۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

شماره	عنوان
۷	سر آغاز
۱۱	فارسی دری و سیر شعر
۲۷	سنائی
۴۱	نظامی
۷۹	خاقانی
۹۳	انوری
۱۱۱	عطار
۱۴۷	مولوی
۱۷۱	سعدی
۲۰۷	حافظ
۲۵۱	شعر در زمان صفویه
۲۸۷	دوره بازگشت
۲۹۹	شعر در زمان مشروطه
۳۳۱	محمد تقی بهار
۳۵۳	اشاره‌ای به شعر نو

سرآغاز

این مجلد دوم با نام سنائی گشوده می‌شود. ما این بیست شاعر را برگزیدیم، برای آنکه بازینی ای از وضع فکری و ذوقی کشور خود در این دوران دراز داشته باشیم. در ضمن با طرح این موضوع خواسته‌ایم که اندکی ادای حقشناسی کرده باشیم نسبت به آثار بزرگی که زندگی ما را بهجت آمیز و گرانبار کرده‌اند.

خارج از این بیست تن، چند تن دیگر هم بودند که از آنها حرفی به میان نیامد، ولی قدر آنها محفوظ است. ما در تنگنای مجال بودیم، با این حال، تصور می‌کنم که همین عده کنونی نزدیک به تمام ماجرای ایران را بازگو کرده‌اند.

جای دیگر گفته‌ام که سقوط دولت ساسانی (که خود، خود را به سقوط کشانید. ایران گرفته نشد مگر به دست خود) بزرگترین رویدادی بود که تا آن زمان در جهان پیش می‌آمد، و بیشترین تأثیر را در سیر جهان بعد از خود نهاد. اغراق نیست اگر بگوئیم که اگر امروز یک میلیارد و دویست میلیون نفوس تحت نام مسلمان در جهان به سر می‌برند، سنگ اول آن روزی گذارده شد که سعد و قاص قدم در کاخ تیسفون نهاد. اگر ایران پیشگام فتح اعراب قرار نگرفته بود، چه بسا که اسلام اینگونه جهانگیر نمی‌شد. این را گفتم برای آنکه بگوئیم که ادب فارسی بیشتر زائیده این واقعه است، یعنی پدید آمد برای آنکه خلاء اقتدار فرو ریخته ساسانی را پر کند.

ایران کشوری است که سرنوشت او چنین رقم خورده که همواره نقش آفرین باشد، چه مثبت، چه منفی.

با آمدن اسکندر، نخستین بار پلی میان آسیا و اروپا برقرار گردید. از پس آن رومیان پایشان به شرق باز شد که هزار سال دوام کرد. با هجوم اعراب به ایران، سرنوشت جهان ورق تازه‌ای خورد و به دنبال آن پای ترکان صحرانشین به غرب باز گشت که سیمای منطقه را تغییر داد.

اما ایران در این میانه چه از دست داد و چه به دست آورد؟

تمدنی جانشین تمدنی دیگر گردید. اگر اعتبار و اقتدار امپراطوری ساسانی از میان رفت، اقتدار فرهنگی دوران بعد از اسلام جای آن را گرفت، و از میان آن از همه پرمایه‌تر ادب فارسی بود.

عرفان ایران سربرآورد و زبان فارسی، زبان عشق شد، و قلمروی وسیع‌تر از قلمرو هخامنشی را دربر گرفت. ولی ایران دیگر آن ایران نبود. این است که ادب فارسی آنهمه از هجر و فراق و ناکامی حرف می‌زند. حرف او بر سر آن هجر بزرگ است. اگر عرفان به این صورت روی آورگشت، برای آن بود که پای ایرانی دیگر بر زمین چندان محکم نبود، کشور ثبات نداشت و امن نبود، و می‌بایست به آسمان چشم دوخت و او را مأمن قرار داد.

در ادب فارسی بیشترین توصیف از زلف معشوق شده است که سیاه و درهم و مرموز و بشولیده است. این تا حدی می‌تواند مصداق ماجرای ایران باشد. در مقابل، بیشترین امید به روشنائی بسته شده. از صبح طلوع‌کننده تا سفیدی رخسان و خنده جام.

من در این سلسله سخنرانیها آنچه گفته‌ام دریافت خودم از ادبیات فارسی است. بر تحقیقات دیگران متکی نبوده‌ام. مأخذ کارم پیش از هر چیز دیوان خود شاعران بوده که

اطلاع دست اول به دست می‌دهند. همراه با آن، نظر به سیر تاریخی زمان آنان نیز داشتیم که دانسته شود که هر یک از چه آبشخوری آب خورده، و پرورده چه محیط و اوضاعی بوده.

البته باید با حقشناسی یاد کرد از بررسی‌هایی که طی این هشتاد ساله در عرصه ادبیات فارسی صورت گرفته، از محمد قزوینی به این سو. با این حال هنوز یک ارزیابی نهائی در انتظار است تا به ما بگوید که کارنامه مجموعی ادب ایران چیست، و این آثار پهناور و پیچیده ما را به چه سوئی رهنمون‌اند.

ما دو نوع ادب فارسی داریم: بیرونی و درونی، و درونی آن همان است که در لابلای کنایه‌ها و مجازها نهفته است. ناگفته‌های ادب فارسی خیلی بیشتر از گفته‌هایش است. آنها به ما می‌گویند که در ژرفای تاریخ ایران چه نهفته است. هم چنین سهمی که ایران‌شناسان در خدمت به فرهنگ ایران دارند، نباید دست کم گرفته شود. ادبیات فارسی جاذبه‌ای داشته که نظر بعضی از هوشمندترین افراد جهانی را به سوی خود جلب کرده است. ژول موهل فرانسوی سالهای درازی را بر سر ترجمه شاهنامه فردوسی نهاد و نیکلسن انگلیسی نزدیک به تمام عمر خود را مصروف به ترجمه مثنوی مولوی کرد.

ما بسیاری از چیزها را از دست دادیم، ولی در مقابل، چند شاهکار شعری گرفتیم. به قول حافظ:

اینهمه شهد و شکر کز سخن می‌ریزد اجر صبری است کز آن، شاخ نباتم دادند

ارزش این آثار در آن است که کل سرگذشت بشریت و حدیث زندگی و مرگ را، به شیرین‌ترین بیان به سرودن گرفته‌اند.

آنچه مایه تأسف و نگرانی است آن است که نسل کنونی در کار آن است که از این سرمایه

بی‌بدیل بریده شود. با آن بیگانه گردد. اگر نداند که ادب فارسی در چه پایه و مایه‌ای است، هرگز به چیز دیگری در کشور خود دست نخواهد یافت که قابل دل‌بستن و احترام باشد. اگر کشتی فرهنگ ایران به گل نشیند، جوانان ایران با چه سفینه‌ای بر این دریای موج جهان‌کنونی روان خواهند گشت؟

این بیست شاعری را که برگزیدیم، هر یک دارای سبک و شاخصیتی هستند، و در زندگی و آثار خود گوشه‌ای از سرگذشت ایران را بازتاب داده‌اند. ادب فارسی به منزله یک شبستان چهل ستون است، و ما در این جا فقط مجال یافتیم که بر چند تا از فخیم‌ترین آنها دست بسائیم.

مانند گذشته، برای هر شاعری که مطرح شده بود، نمونه‌ای از شعرهایش را آوردیم برای آنکه کمک بکند به شناخت بهتر موضوع. در این گزینه تنها ارزش شعری مورد توجه نبوده، بلکه بُرد فکری و مفهوم اجتماعی آن را هم در نظر داشتیم. در پایان از خوانندگان گرامی خواهش داریم که دو نکته را در مورد این کتاب در نظر داشته باشند: یکی آنکه هر یک از این مباحث در یک جلسه یک ساعت و نیمی عنوان گردید، و طبعاً فرصت کمتر از آن بود که به همه جوانب کار پرداخته شود.

دوم توجه به آنکه این گفتارها از نوار پیداده شدند و با قدری حک و اصلاح به صورت کنونی درآمدند، و ما مایل بودیم که همان لحن طبیعی را نگاه داریم، ولو قدری خام بنمایند. از کسانی که می‌بایست تشکر کنیم، در جلد نخست کردیم، و باز هم بر آن تأکید داریم. بنا به روشی که داشتیم، پرسش و پاسخ‌ها را نیز آوردیم.